

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 3

Eylül-2024

KİTAP İNCELEMESİ

Kadınlara Dair Âyetler Özelinde Tefsir ve Sosyokültürel Çevre İlişkisi

Yazar: İbrahim Hilmi Karlı

Ankara: TDV Yayınları, 2023. 276 Sayfa. ISBN: 978-625-428-384-0

YAZAR

Sümeyye SEVİNÇ

Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi,

İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı

sumeyye.sevinc@dpu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3083-6453

<http://doi.org/10.5281/zenodo.13830698>

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Kitap İncelemesi

Makale Geliş Tarihi: 04.09.2024

Makale Kabul Tarihi: 19.04.2024

Sayfa Aralığı: 868-874

ÖZET

Çağdaş dönemde kadınla ilgili ayetlerin yorumlarında geleneksel döneme göre farklılaşmalar meydana gelmiştir. Bu durumun sebepleri arasında kadının sosyal hayattaki rolünün ve şartlarının değişmesi bulunabilir. Bu çalışmada söz konusu meseleye nasıl yön verildiğini tahlil etmek üzere İbrahim Hilmi Karşlı'nın *Kadınlara Dair Âyetler Özelinde Tefsir ve Sosyokültürel Çevre İlişkisi* adlı eseri incelenmiştir. Anlam, yorum ve bunlarla ilgili kavramların arasındaki ilişkilerin araştırıldığı eserde özellikle çağdaş dönemde Türkiye'de kadınla ilgili âyetlerin yorumunda sosyokültürel çevrenin etkisi üzerinde durulmaktadır. Yazar Türkiye'deki yorumları ele alırken geleneksel dönemdeki algıyı da göz önünde bulundurmuştur. Bu eser çağdaş dönemin ve kültürel formların anlam üzerindeki yansımalarına ilişkin dikkate değer bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, kadın, modernite, sosyal çevre.

ABSTRACT

In the contemporary period, there have been shifts in the interpretations of verses related to women compared to the traditional period. Among the reasons for this could be the changes in the role and conditions of women in social life. In this study, the work titled *The Relationship Between Tafsir and Sociocultural Environment in the Context of Verses Concerning Women* by Ibrahim Hilmi Karşlı was examined to analyze how this issue has been addressed. The work explores the relationships between meaning, interpretation and related concepts, focusing on the influence of the socio-cultural environment on the interpretation of verses related to women in contemporary Turkey. While dealing with interpretations in Turkey, the author also takes into account the perception of the traditional period. This work offers a notable perspective on the reflections of the contemporary period and cultural forms on the meaning.

Keywords: Tafsir, Qur'ân, woman, modernity, social environment.

Modernleşme döneminde kadın hak ve hürriyetleri sosyal, siyasi ve kültürel pekçok açıdan tartışma meselesi haline getirilmiştir. Bu durum günümüzdeki problemleri konu edinen çalışmalarda kadın meselesi üzerinde yoğunlaşılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Diğer taraftan kadın hakkında geleneksel dönemde tartışılmayan meseleler, çağdaş dönemdeki Kur'ân yorumlarında karşılık bulmuştur. Dolayısıyla modernitenin kadına verdiği roller ve yüklediği misyona bağlı olarak ortaya çıkan sosyal ve kültürel değişim, Kur'ân yorumlarına tesir etmiştir. Böylelikle tefsir problemlerine dair hazırlanan çalışmalarda kadınla ilgili özel başlıklar açılmıştır. Söz gelimi Mehmet Sait Şimşek'in *Günümüz Tefsir Problemleri* eserinde, diğer problemlere ayrılan bölümle mukayese edildiğinde kadın konusu üzerinde daha kapsamlı durulduğu dikkat çeker (Şimşek, 2013). Öte yandan kadının çağdaş dönemdeki sosyokültürel durumunu ortaya koyan Fatma Asiye Şenat'ın *Olgu ile Algı Arasında İtaat* isimli eseri, kadınla ilgili meselelerde gelenekle çağdaş dönem arasındaki dengenin gözetilmesi açısından tartışmaları anlamlı bir yöne sevk eder (Şenat, 2016). Aynı şekilde Ayşe Betül Oruç'un *Klasik ve Modern Dönem Tefsir Kaynaklarında Kadın Algısı* kitabı, yazarın meseleyi doktora tezi düzeyinde incelediği kapsamlı bir çalışmasının ürünüdür (Oruç, 2020). Söz konusu literatüre katkı sağlamak üzere bu çalışmada İbrahim Hilmi Karşlı'nın *Kadınlara Dair Âyetler Özelinde Tefsir ve Sosyokültürel Çevre İlişkisi* başlıklı eseri incelenmektedir (Karşlı, 2023). Yazar bu eserinde, doktora tezinin (Karşlı, 2000) temel bölümü olan sosyokültürel çevrenin yorumlara etkisinde kadınla alakalı âyetlerin izahına ayırdığı bölümü yeniden gözden geçirmektedir.

Giriş ve iki bölümden meydana gelen eserin giriş bölümünde yazar çalışmanın amacı, sınırı ve yöntemini ana hatlarıyla belirtir. Buna göre eserde Kur'ân'ı yorumlayanların ilâhî mesajı topluma iletirken gerçekleştirdiği bilgi üretme faaliyetinin yorum-bağlam ilişkisi açısından tahlil edilmesi amaçlanır. Bu hususta yazar yorum-bağlam arasındaki ilişkinin açık bir şekilde görüldüğü kadınla ilgili âyetleri örneklem olarak seçer. Ancak her ne kadar Kur'ân'ın nüzûlünden itibaren farklı kültür ve coğrafyalardaki değişimler yorumu etkilemiş olsa da geleneksel dönemde kadının toplumdaki konumu hususunda sadece tefsir eserleri yeterli kalmayacaktır. Bu sebeple yazar çalışmasını, toplumda kadının durumunu müşahede ettiği dönem olan ve kadın hak ve hürriyetlerine dair gelişmelerin yaşandığı XX. yüzyıl ve Türkiye'deki yorumlarla sınırlar. Modern dönem ifadesini XXI. asrın ilk dönemini de kapsayacak şekilde kullanan yazar, yer yer

Mısır'daki çalışmalara atıfta bulunduğunu ifade eder. Eserde sadece çağdaş dönemdeki değil aynı zamanda klasik dönemdeki Kur'ân yorumları da dikkate alınır. Mukayese yönteminin kullanıldığı eser konuyla ilgili birincil, ikincil ve üçüncül literatürden müteşekkil zengin bir kaynakçaya sahiptir.

“Kur'ân Tefsiri ve Sosyokültürel Çevre” başlıklı ilk bölümde, Kur'ân'ın tefsiri ve sosyokültürel çevrenin tefsire yansıma nedenleri üzerinde durulur. Kur'ân'ın tefsiri/yorumu konusunda müellif öncelikle tefsir ve te'vil terimlerinin nasıl anlaşılabilmesine dair tahliller yapar. Erken dönemlerden itibaren bu kavramların hangi anlamda kullanıldığı hususunda tahlillerin yapıldığı bu kısımda, tefsir ve te'vil kavramları ile ilgili tartışmalara özgün bir bakış açısı sunulur. Nitekim yazarın başlangıçta birbiri yerine kullanılan bu iki kelimedenden tefsir kavramının Ehl-i sünnet, te'vil kavramının ise muhaliflerin yorumlarıyla irtibatlı olarak görüldüğüne dair iddiası tartışmaya açıktır. Aynı şekilde yazar, Taberî'nin tefsirinde “te'vil” ifadesini kullanmakla âyetlerdeki zahiri mananın ötesindeki anlam alanlarına ulaşmayı amaçlamış olabileceği kanaatini dile getirir. Her ne kadar yazar böyle bir ayırmadan bahsetse de Taberî'nin sıklıkla iki kavramı birbirinin yerine kullandığı malumdur. Tefsir ve te'vil kavramlarını anlam ve yorum ifadeleri ile mukayeseli bir şekilde değerlendiren müellif, nüzûl dönemindeki anlama çabalarını ihmal etmek kadar hataya düşme kaygısıyla sadece geçmişin tefsir tecrübesi ile yetinmenin de makul olmadığını belirtir. Ardından müellif sosyokültürel değişim ve Kur'ân'ın te'vili konusundaki genel değerlendirmesini müstakil bir bölümde işler. Bu kısımda yazar, Kur'ân'ın nâzil olduğu dönemde muhatap aldığı sosyokültürel realiteyi tefsir ettiği gibi yorumcuların da Kur'ân rehberliğinde diyalektik bir yöntemle bu etkinliği sürdüreceklerini ileri sürer (Karlı, 2023, s. 16). Diğer taraftan ilk bölümün ikinci kısmında sosyokültürel çevrenin tefsire yansıma nedenleri kapsamında Kur'ân'ın evrenselliği, nasların farklı yoruma müsait olması, Kur'ân'a dair anlayış farklılığı, paradigma değişimi ve müfessirin sosyal ve kültürel kimliği ele alınır. Dolayısıyla bu bölüm sosyokültürel çevre ve Kur'ân yorumları hususundaki genel bilgilerin sorgulanması açısından bir hazırlık mahiyetindedir.

Eserin ikinci ve esas bölümü ise “Kadınla İlgili Âyet Yorumları ve Sosyokültürel Çevre” başlığını taşır (Karlı, 2023, ss. 39-248). Çalışmanın büyük bir kısmını teşkil eden bu bölüm, Hz. Adem ve Hz. Havva, aile hayatında kadının konumu, evliliğin sona erdirilmesi, toplumsal hayatta kadının konumu ve kadının örtünmesi ile ilgili âyet

yorumlarına dair beş alt başlıktan meydana gelir. Ancak bu bölümdeki başlıklar kurgunun daha anlaşılabilir olması adına, kadının yaratılışı ve sosyal hayattaki yeri olmak üzere iki temel başlıkta toplanabilirdi. Bu durumda kadının yaratılışı ile ilgili kısımda alt başlıklar, ilk yaratılan kadınla ilgili yorumlar ve bu yorumların değerlendirildiği iki muhtasar başlıkta işlenebilirdi. Aynı şekilde kadının sosyal hayattaki yeri ile ilgili önerilen ikinci başlık ise aile ve toplum hayatında kadın olmak üzere iki bölümde incelenebilirdi. Bu durumda yazarın ayrı bölümler halinde ele aldığı evlilik ve boşanma bölümleri “Aile Hayatında Kadın” üst başlığında bir arada değerlendirilmiş olurdu. Bununla birlikte yazarın on dördü “Toplumsal Hayatta Kadının Konumu ile İlgili Âyet Yorumları” ve sekizi “Kadının Örtünmesi ile İlgili Âyet Yorumları” olmak üzere iki ayrı alt bölüm ve toplam yirmi iki ayrı alt başlıkta dikkat çektiği meseleler de “Toplum Hayatında Kadın” üst başlığında birkaç grup halinde tasnif edilebilirdi. Nitekim bu yirmi iki alt başlıkta esasında hukuk, iktisat ve eğitim hayatında kadının durumu ile ilgili âyet ve hadisler dair başlıklar öne çıkmaktadır. Dolayısıyla aileden sonraki toplumla ilgili önerilen bu ikinci üst başlıktaki maddeler hukuk, iktisat ve eğitim olmak üzere üç temel başlıkta değerlendirilebilirdi. Böylece kadınla ilgili birçok mesele birkaç maddede kategorize edilebilir ve bu kategorilerden hareketle aslında bu maddelerin sadece kadını değil erkeği de ilgilendirdiği daha açık bir ifade ile doğrudan insanı konu alan bahisler olduğu ortaya çıkarılabilirdi. Bu husustaki kanaatimizi pekiştirmek üzere kadının örtünmesi emrinde mahremiyet sınırlarının, kadına mahrem olup olmayan diğer insanlara bağlı olarak belirginleştiğini misal olarak verebiliriz. Zira Kur’ân’daki âyetler insanın dünya hayatında gerek birey gerekse toplum içindeki rollerini daha iyi bir şekilde gerçekleştirmesi açısından rehber olmaktadır.

Öte yandan yazar, eserinde güçlü ifadeleri ve soru-cevap üslubu ile okuyucuyu sürekli teyakkuz halinde tutar (Karşlı, 2023, ss. 133, 149, 162, 163). Aynı zamanda yazar çağdaşı olan yorumcularla görüşme yaparak çelişkili gibi görülen konularda, bilimsel olarak net veriler paylaşmaya çalışır. Nitekim çağdaş dönem Kur’ân yorumlarında önemli bir yeri olan Süleyman Ateş ile yaptığı görüşmeye bağlı tespitleri, yazarın bilginin kaynağına ulaşması açısından dikkate değerdir (Karşlı, 2023, s. 205). Müellifin eserde daha önceki iddiaları değerlendirdiği, sorgulamalarda bulunduğu ve özgün tespitler yaptığı görülür. Örneğin müellif, kadının akli ve dini ile ilgili rivayet hususunda daha önce yapılan yorumlara bağlı olarak rivayetin hakiki anlamda anlaşılması ile ilgili sorunlara işaret eder.

Nitekim müellif, rivayet hakkında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sohbet esnasında bir taraftan dinî irşatta bulunmak, diğer taraftan havayı yumuşatmak gayesiyle şaka ve latife tarzında toplum kültürüne ait bu ifadeleri kullanmış olabileceğine dikkat çekerek bu hadisin hakiki manada alınması durumunda kadının tahkirini çağrıştıracak düşünceleri akla getirebileceğini değerlendirir (Karslı, 2023, ss. 163, 164). Bundan başka müellif, Nisâ sûresi 34. âyette ifade buyrulan “dövme” fiilinin geleneksel dönemdeki algılanışı ile çağdaş dönemdeki farklı görüşleri temel sorunlar merkezinde inceler (Karslı, 2023, ss. 80-90). Bütün bunların yanı sıra eser; âyetler hakkındaki yorumların kategorize edilmesi (Karslı, 2023, ss. 67-71), aile ve toplumda kadının yerinin İslamî usule göre nasıl anlaşılabilirliğinin ortaya koyulması (Karslı, 2023, ss. 121-124), İslam'ın kadınla ilgili köklü değişiklerini ana hatlarıyla sıralaması (Karslı, 2023, ss. 137, 138), feminist eğilimle ilgili ihmal edilen yönler işaret edilmesi (Karslı, 2023, s. 185) ve kadının örtünmesine dair yorumların modernitenin dayattığı giyim algısı üzerinden irdelenmesi açısından önemli tespitleri ihtiva eder (Karslı, 2023, ss. 206-217).

Asla taalluk etmemekle birlikte eserde; tamamlanmamış cümleler için üç noktanın gereğinden fazla kullanılması (Karslı, 2023, ss. 43, 109, 196, 208, 226, 239), aynı kelimenin metin içinde ve dipnotta farklı şekillerde hatalı yazımı (Karslı, 2023, s. 116), “ve, veya” gibi ara bağlaçlarla cümleye (Karslı, 2023, ss. 41, 42, 88, 207, 251); “mesela” ile paragrafa başlanması (Karslı, 2023, s. 32) ve bağlaçlardan sonra virgölün eklenmesi gibi bazı kullanımlar söz konusudur (Karslı, 2023, ss. 20, 36, 37, 38, 57, 65, 97). Kesme işareti ile ayrılan kelimelerin bitişik görünmesi ise sadece matbaadan kaynaklanan küçük bir sorundur (Karslı, 2023, ss. 47, 49, 59, 72, 127). Netice itibarıyla çağdaş dönem tefsir yorumlarında ağırlıklı bir şekilde bahis konusu edilen bir meseleyi kapsamlı bir şekilde ele alan bu eser nitelikli bir muhtevaya sahiptir. Eser kadına dair âyet yorumlarının yeniden sorgulanması açısından alanda önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

KAYNAKÇA

Karlı, İ. H. (2000). *Kur'ân Tefsirinde Sosyo-Kültürel Çevrenin Rolü ve Bu Bağlamda Türkiye Örneğinde Kadın*. Atatürk Üniversitesi.

Karlı, İ. H. (2023). *Kadınlara Dair Âyetler Özelinde Tefsir ve Sosyakültürel Çevre İlişkisi*. TDV Yayınları.

Oruç, A. B. (2020). *Klasik ve Modern Dönem Tefsir Kaynaklarında Kadın Algısı*. Nobel Yayınları.

Şenat, F. A. (2016). *Olgu ile Algı Arasında İtaat*. Çizgi Kitabevi.

Şimşek, M. S. (2013). *Günümüz Tefsir Problemleri*. Kitap Dünyası Yayınları.